

VERVOLGPROJECT VAN HET PLATFORM NOG STEEDS ONDERWEG

Er lijkt nog geen einde te komen aan de voorbereidingen van een vervolgproject waardoor de Friese rassen en gewassen meer in praktijk worden gebracht. Een bij de Regiodeal Noordoost-Fryslân ingediend project werd door het bestuur afgewezen. Van de mogelijkheid een bezwaarschrift tegen de afwijzing in te dienen, werd gebruik gemaakt. Half december 2021, meer dan twee maanden nadat het ingediend werd, werd gemeld dat het nog 6 weken kan duren voor er een reactie komt.

Omdat het zo lang duurde, opende het bestuur over een ander vervolgproject het overleg met de Friese landbouwgedeputeerde. Hem werd voorgelegd dat op vier plekken in provinciale beleidsstukken wordt gesteld dat er binnen het provinciaal beleid iets moet gebeuren met de Friese rassen en gewassen.

Op 12-12-2018 werd door een in daartoe ingestelde Commissie een amendement aangenomen waardoor het levend Fries erfgoed moest worden opgenomen in een stevige infrastructuur voor beheer, onderhoud,

onderzoek en ontwikkeling van het erfgoed. In de cultuurnota 'Nij Poadium' werd gesteld dat het behoud van oude rassen gestimuleerd wordt en dat met betrokkenen uit verschillende domeinen

*Janumer pronkboon:
Fries erfgoed*

Beste lezers

Er valt vast iets over andere onderwerpen waarmee het Platform zich bezighoudt in OER te vertellen.

Het blad was het huisorgaan van het Platform Friese Rassen, dat zich voornamelijk bezig houdt met de Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen. OER gaat nu ook over de andere aandachtsvelden bij het werken aan het Friese erfgoed.

De redactie wil daaraan in dit blad graag aandacht besteden. Meld het via

info@frieserassenengewassen.nl of via 0512 371509.

Een deel van de informatie krijgt dan ook een plek op de website van het Platform.

(www.frieserassenengewassen.nl)

hiervoor in 2020 beleid wordt ontwikkeld.

In de provinciale Omgevingsvisie 'De Romte diele' wordt een verbinding gelegd tussen het ruimtelijk beleid en de bijdrage van de rassen en gewassen aan dat beleid.

Door de Staten werd een motie aangenomen waardoor de rassen en gewassen een plek krijgen in de Landbouwagonde.

Met al die besluiten werd tot nu toe niets gedaan.

Tijdens het overleg in het Provinciehuis bleek dat de landbouwgedeputeerde ook vindt dat het tijdstip is aangebroken om er nu iets mee te doen.

Bij het verschijnen van deze OER wordt onderzocht of er wat de toepassing van de rassen en gewassen een samenwerkingsverband tussen het Platform en het Fries Landbouwmuseum tot stand kan worden gebracht. In het volgend nummer van OER meer hierover.

PERIODIEKEN

In **De Fryske Hounen**, het tijdschrift van de Nederlandse Vereniging voor Stabij- en Wetterhounen wordt gemeld dat het bestuur een adviesgroep heeft gevraagd een onderzoek te starten naar noodzaak, mogelijkheden en onmogelijkheden van een outcrossprogramma bij de *Stabijhounen*. Uiteindelijk doel is te komen tot een advies: aan de hand daarvan kan het outcrossprogramma vormgegeven en opgelost worden. Onze Stabijhoun, de vereniging die zich wegens eerdere outcrossplannen afscheidde van de vereniging, blijft althans voorlopig bestaan.

Yn it ferieningsblêd **US ARK** fan de Friese Vereniging voor landbouwhistorie, in fotoreportaazje fan Titus' boereheadei yn Flânsom. Underdielen fan it wurkjen oan hea, lykas meane, meane, wâlswylje, ruterje, skodzje, operje, swylje, tymje, teedrinke, reak sette, skjinklauwe of skjinswylje, wein oploegje, pakjeperse en stúksette komme allegearre oanbod.

Stúk sette

In een bijzondere editie van het **clubblad** van de Friese Hoender Club een door zilverpel/wytweiten fokker Geart van den Berg geschreven artikel over deze kleurslag bij de Friese hoenders. Hij behandelt: de peiling volgens de standaard, de selectie van de hanen en hennetjes en de poot- en oogkleur. Hij vat zijn bijdrage samen met: "Het fokken van de hoenders is volgens mij: constant letten op de bovenstaande details en constant bijschaven van wit en zwart".

In **De Zwartbles**, het orgaan van het Nederlands Zwartbles Schapenstamboek, een artikel over een recent ontdekte nierafwijking bij dit ras. De Gezondheidsdienst onderzocht of een erfelijke aandoening hierbij een rol zou kunnen spelen. Dit bleek zo te zijn. De afwijking kan zowel bij jonge als bij oudere dieren voorkomen.

Sinds een recent voorgestelde wetswijziging, lijkt het er op dat zelfs goede zorg van de dieren niet meer voldoende is, lezen we in **De Nederlandse Landgeit**. Bij het wetsvoorstel is geen rekening gehouden met de zorg die liefhebbers aan hun dieren besteden oftewel met de maatschappelijke status van dieren (cultureel erfgoed). Er is een burgerinitiatief gestart om dit wettelijk te laten vastleggen.

SLAKKEN EN STORTREGEN BEDREIGDEN IN STAND HOUDEN COLLECTIE

Doordat het veel regende, beleefden de slakken een topzomer. Ze waren actiever en vaker te zien. Om zich voort te bewegen gebruiken slakken slijm, om dat te produceren hebben ze vocht nodig. Ze deden zich ook te goed aan planten die waren bedoeld om de collectie van het Werkverband in stand te houden.

Harde regen op bepaalde tijden zorgde er voor dat er dan geen stuifmeel werd gevormd. Met als gevolg dat bepaalde onderdelen van de collectie geen vrucht droegen. Stortregens hadden ook als gevolg dat de grond dichtsloeg waardoor zuurstof de wortels niet meer bereikt

LEDEN WETTERHOUNVERENIGING KEERDEN TERUG

Eind augustus 2021 stemden de leden van de Wetterhounvereniging Nederland (DWVN) unaniem voor de terugkeer in De Nederlandse Vereniging van Stabij- en Wetterhounen (NVSW). Het DWVM-bestuur legde dit voorstel aan de leden voor omdat er de laatste jaren door hen steeds minder gefokt werd. Daarbij beschikt de NVSW over een zeer goede organisatie en een kader dat veel kennis en kunde van de Wetterhoun heeft.

Outcross bij de wetterhoun

De DWVN bestond relatief kort: negen jaar. De rasvereniging werd in 2012 in veemarktcafé Vellinga in Sneek opgericht. De hoofdreden was dat het overleg over een plan van aanpak over de Wetterhoun tussen een delegatie van de NVSW en een groep rondom dierenarts Westerhuis mislukte. DWVN organiseerde veel en diverse activiteiten. Wetterhouneigenaren namen deel aan de Flaijelfeesten in Nieuwehorne, clubmanifestaties in en rondom Manege Gaasterland in Harich en Manege De Oorsprong in Sint Nicolaasga. Het enthousiasme voor hondenwandelingen was groot. Op een gezellig uitje op Lauwersoog kwamen mensen af die beneden de grote rivieren wonen. Bijzonder waren en blijven de herinneringen aan het praamvaren met de Wetterhounen op de Snitsermar en aangrenzende poelen en op de Aldegeaster Brekken. De jachtraining ontbrak ook niet. De ervaren fjildman Sjoerd Riemersma uit Bolsward droeg zorg voor een uitstekende begeleiding van eigenaren van Wetterhounen in gevarieerde oefeningen. Zijn opvolger Sjoerd Vijverstra toonde ook zijn kwaliteiten.

Ondanks al die geslaagde activiteiten blijft een verantwoorde fokkerij de kern van een hondenrasvereniging. Fokkers werden vanuit DWVN goed begeleid, maar stap voor stap nam het aantal gefokte nesten af. Deze ontwikkeling zien we ook in een landelijk patroon: de rashond doet het in het algemeen getalsmatig minder goed dan zo'n dertig jaar geleden.

Als de NVSW om het ras te versterken plannen presenteert voor outcross met verwante hondenrassen, stellen sommige Wetterhounbezitters voor om boerenwetterhounen in te kruisen, dat blijkt onder meer vanwege te hoge kosten van DNA-onderzoek niet haalbaar.

Eind augustus 2021 stemden de leden van de NVSW er dus mee in naar de NVSW terug te keren.

ZAADCOLLECTIE WERKVERBAND IN BUITENPOST ONDERGEBRACHT

Doordat Tseard Wilman in Ee ervoor zorgde, kon de zaadcollectie van het Werkverband daar worden ondergebracht. Vanaf december 2021 is er alleen nog een back up van de verzameling.

Onder leiding van Dirk Wierda wordt de collectie nu opgeslagen in De Kruidhof te Buitenpost. Daar hebben ze de nodige ervaring met het bewaren van zaden. Hierbij een foto van een deel van de in De Kruidhof ondergebrachte zaden.

HET BELANG VAN DE RASSEN EN GEWASSEN

Tot de door het Platform Friese Rassen en Gewassen bestreken aandachtsvelden behoren de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, fruitrassen en landbouwgewassen. Ze dragen alle bij aan de *agro-biodiversiteit*: de door de mens beïnvloede natuur. Het provinciaal bestuur ondernam een poging deze door een Diversiteitsplan te versterken.

Onlangs publiceerden de Friese Milieufederatie en Landschapsbeheer Friesland de brochure 'Aan de slag met biodiversiteit'. In het geschrift wordt geen aandacht besteed aan de agro-biodiversiteit. Gaat het over biodiversiteit dan gaat het, zo lezen we, uitsluitend over wat tot de eigenlijke natuur wordt gerekend: onder meer vlinders, bijen, uilen, lieveheersbeestjes en vleermuizen.

Louise O Fresco publiceerde in **De Gids** een interessant artikel over de appel als wonder van diversiteit.

Als je de vrucht horizontaal door midden snijdt, zie je in die doorsnede een vijfhoek van meestal vijf glanzende zaden. Samen vormen ze een wonder van genetische diversiteit. Iedere appel is anders dan zijn buur aan dezelfde boom. Over tientallen jaren betekent dit enorme aantallen van iets andere genetische eigenschappen. Iedere appelboom is uniek dankzij deze bijzondere eigenschap. De appelboom is vrouwelijk en mannelijk, vervolgt Fresco, maar doet zelden aan zelfbevruchting waardoor de diversiteit nog toeneemt. Het gezegde de appel valt niet ver van de boom is dus botanisch gezien onzin, schrijft ze.

Rijpe en rottende appels onder een boom produceren ethyleen. Daardoor rijpen appels aan dezelfde boom en ook aan de boom daarnaast. Zo kan een grote hoeveelheid appels onder de boom komen te liggen die door hun gecombineerde geur allerlei dieren aantrekken. Vogels in mindere mate, omdat het zaad een kleine hoeveelheid blauwzuur bevat. Zoogdieren hebben daar geen last van. Paarden, fervente appeleters, verspreiden de appels over grote afstanden, zeker vanaf de tijd dat ze door de mens werden ingezet als lastdieren. En

Ambro

dan is er nog de mens zelf die appels meeneemt en de pitten uitspuugt, zoals gebeurde langs fietspaden op Schiermonnikoog, waardoor zoals beschreven in de voorlaatste OER uiteindelijk het appelras Ambro ontstond.

Het Platform heeft een lijst opgesteld van rassen en gewassen van Fries belang die ook door het provinciaal bestuur met het oog op het beschermen van de *genetische diversiteit* in bescherming kunnen worden genomen.

De Friese en met Fryslân verwante rassen en gewassen dragen niet alleen bij aan de agro-biodiversiteit, ze zijn ook van belang voor de *ruimtelijke kwaliteit*. Kenmerken daarbij zijn onder meer: verscheidenheid, identiteit en aantrekkelijkheid.

Het belang kan ook zijn dat ze een onderdeel vormen van de *Friese cultuurhistorie*. Dit wordt uitgelegd in de door het Platform uitgegeven brochure: Tiden hawwe tiden. In het juli/augustusnummer van het historisch tijdschrift *Fryslân* verscheen een door Wiebe Hoekstra geschreven artikel waarin deze publicatie belicht wordt.

Receptuur, kookkunst en gastronomie dragen eraan bij dat de rassen en gewassen een plek krijgen als *streekproducten*. Ze kunnen als zodanig ook bijdragen aan de natuurinclusieve/cq kringlooplandbouw.

ZAADVASTE RASSEN EN GEWASSEN DRAGEN BIJ AAN BIODIVERSITEIT

De hoge productie van rassen is voor een belangrijk deel te danken aan het gebruik van zogenaamde *hybride rassen*. Het zijn 'wegwerprassen' die niet of nauwelijks bijdragen aan de biodiversiteit, schrijft Jan Velema, adviseur van het Werkverband Friese Rassen.

Hij vervolgt: Hier tegenover is zaadvast zaaigoed, zoals het door het Werkverband gepropageerd wordt, van natuurlijke oorsprong, je kunt er zelf weer uitgangsmateriaal van winnen en bent niet afhankelijk van firma's die zaad produceren. Zaadvaste rassen zijn meer divers van uiterlijk, kwaliteit en opbrengst.

Velema: "Kiezen tussen zaadvast of hybride uitgangsmateriaal, is een keuze tussen natuurlijke verrassing en kunstmatige voorspelbaarheid."

Hybride rassen ontstaan door inteelt en kruisen, waardoor positieve eigenschappen van rassen sneller in elkaar opgaan. Het levert weliswaar zeer productieve resultaten, maar die zijn minder vruchtbaar. De volgende generatie geeft, zoals bij fruitbomen die door een pit zijn ontstaan, een heel wisselend uiterlijk en ook een wisselende kwaliteit. Hybride rassen worden dan ook niet opgeslagen in genenbanken. Ze verdwijnen zodra ze door nieuwe rassen worden opgevolgd.

F1-hybriden zijn rassen waarvan het uitgangsmateriaal steeds opnieuw wordt geproduceerd door kruisen van twee ouderlijnen. Voordelen zijn: grotere uniformiteit en vaak meer opbrengst. Meestal zijn het moderne rassen die zijn aangepast aan de intensieve landbouw. De prijs is hoog. Het zaad kan alleen worden gereproduceerd uit de ouderlijnen die in het bezit zijn van de

veredelingsbedrijven. Deze beschikken daarmee over 'de kip met de gouden eieren'.

Het heeft, schrijft Velema, geen zin om zelf uitgangsmateriaal van een F1-hybride te winnen. De volgende generatie geeft een heel wisselend uiterlijk en ook een wisselende kwaliteit. Voor de veredelingsbedrijven is dat heel gunstig: gebruikers moeten het elk jaar opnieuw kopen. Producenten kunnen zo eigendomsrechten veel makkelijker doen gelden dan bij zaadvaste rassen.

F1-hybriden worden door een klein aantal grote bedrijven verkocht. Dit beperkt de diversiteit van de rassen in vergelijking met de vroegere situatie toen er nog veel bedrijven waren die zaadvaste rassen voerden. Deze rassen zijn, voorzover onder meer door het Platform Friese Rassen en Gewassen bewaard, beschikbaar om weer rechtgeaard nieuw eigen leven in te blazen.

Rassen die vroeger in een bepaalde streek door boeren zelf werden geteeld en in stand gehouden zijn *landrassen*. Ze hebben zich in de tijd aangepast aan de plaatselijke omstandigheden, maar zijn vaak minder productief en uniform dan moderne rassen. Ze voldoen soms niet aan de huidige eisen van de markt, waardoor het minder rendabel is om ermee te werken. Tenzij ze bruikbaar zijn voor lucratieve streekproducten. Het Platform probeert het laatste door promotionele activiteiten te bevorderen.

FRIESE VLASRASSEN ALS SIERPLANTEN

Tijdens het volgen van de *Vlasroute* in Noordoost-Fryslân vertellen liefhebbers van dit gewas het verhaal van de teelt van vlas tot en met handbedrukt linnen. In de maanden juni, juli en augustus kun je bij diverse locaties op ontdekkingstocht langs vlasvelden.

Geholpen door het Werkverband, hebben de initiatiefnemers besloten, in 2022 op een demonstratieveld de 12 Friese vlasrassen te tonen. Deze rassen zijn door Hein Sterk en later door Joris Viëtor in stand gehouden.

Het vlas krijgt een plek door de bemoeienis van Douwe van der Weij in Blija. Nog bekeken wordt of bij Nynke Runia, eigenaar van de ambachtelijke textieldrukkerij Kleine-Lijn in hetzelfde dorp, als onderdeel van de route, een kleine expositie aan het Friese vlas gewijd kan worden.

Werkverband-bestuurslid Dirk Wierda deed het voorstel de redactie van het tijdschrift 'Groei en Bloei' te vragen om in het voorjaar aandacht te schenken aan de Friese vlasrassen als sierplant. Hij bedacht hoe met een door de lezers van het blad via de mail bestellen van een pakketje zaad van 4 rassen het gebruik van vlas als sierplant gestimuleerd kan worden. Bij de Kruidhof in Buitenpost hebben ze zich inmiddels bereid verklaard aan de verspreiding en financiële afhandeling van het pakket mee te werken.

BIJ DE KRUIDHOF IN BUITENPOST KOMT EEN BRAMENTUIN

Dauwbraam

Tot de aandachtsvelden van het Platform behoren ook de *houtige* gewassen, waaronder de bramen, de bomen en struiken die na de laatste IJstijd weer de kop opstaken.

Bij De Kruidhof in Buitenpost wordt een tuin met de in de provincie voorkomende bramensoorten ingericht.

Karst Meijer werkt aan 'De bramenflora van Fryslân' die in augustus 2022 bij de opening van de tuin gepresenteerd wordt. Ecologische onderzoeksbureau's en beheerders van botanische tuinen worden hierbij als gast bij een Symposium over de Friese bramen uitgenodigd.

FRIESE ROODBONTE UIT DE KRITIEKE STATUS

Uit een door de Stichting Zeldzame Huisdierassen (SZH) gepubliceerd overzicht van de status van de rassen in 2020 blijkt dat de Friese Roodbonte in dat jaar met 594 vrouwelijke fokdieren in het stamboek de kritieke status niet meer kan worden toegeschreven. Wel wordt het ras volgens de door de SZH gehanteerde criteria nog bedreigd.

HARM JAN BRINK GIET IT OM DE SUNENS MEI BEHALD FAN DE RASSKAAIMERKEN FAN DE FRYSKE HINNEN

Harm Jan Brink, de nije foarsitter fan de Fryske Hinneklub, is noch mar trettjin jier, as er syn earste gielweiten hinnen (Ned: Goudpellen) fokt. Hy folget syn pake en oerpake dy't hinneboer binne. Harm rekket fereale op it gielweiten ras as er by Jan Welling, in fokker mei legendarysk grutte Goudpellen, grutte gielweiten hinnen sjocht. Foar it earst yn 2004 docht er mei oan sjows. Hy wurdt dan lid fan de Fryske hinneklub.

Brink hat mei behâld fan de rasskaaimerken benammen belangstelling foar de fitaliteit fan it ras, it sjowen stiet by syn fokkerij net mear op nûmer 1. Hy hâldt ek graach kontakt mei oare fokkers, ek mei dy yn Dútsklân dêr't in bloeiende susterferiening fan de Hinneklub bestiet.

It moat neffens him sa wêze dat men op 10 meter ôfstân in Fryske hin of hoanne werkent: type, kop (inkelde kaam) wite earkes en tekeningbyld binne fan belang. Dat der in lyts flaterke oan sit is fan minder belang. Fitale bisten dy't sûn âld wurde en in soad aaien lizze hearre neffens him prioriteit te hawwen.

Fryske hinnen wurde yn Ingelân 'every day layers' neamd, mar se kinne it wat aaien oangiet net tsjin kommersjele hinnerassen opnimme. Dy lizze oer 't ginneraal jierliks mear as sa'n 300 aaien, Fryske hinnen helje maksimaal sa'n 250. It fleis is lekker, mar Fryske hinnen produsearje folle minder as fleishinnen.

De Fryske Hinneklub die doe't korona it wer mooglik makke ek mei oan in 'Jongdierendag' dy't by in besteande sjow yn Bûtenpost ûnderbrocht waard. By de jierlikse ledengearkomste wurdt in fokkersmiddei mei learsume ynformaasje oer de Fryske hinnen hâlden.

De Fryske hinnen telle tolve saneamde *kleurslaggen*, ferdield oer twa groepen. De hinnen mei pel (de gielweiten, de wytweiten, de reaweiten, de gylwytweiten, de sitroenweiten en de reabûnten. Ta de hinnen sûnder pel hearre: de swarten, de witen, de blauwen, de swartwytbûnten, de koekoeks-

fearrigen en de sângielen.

By Harm Jan yn it hinnehok rinne op dit stuit de grutte Fryske Goudpel (gielweiten), de gielwytweiten, de koekoek, swart/blau, readkoekoek en wytweiten. By de krielen rinne wite (weromfokt út de wytweiten), gielwytweiten (fia gearwurking mei Dútske hinnefokkers), gielweiten en gielblauweiten. De lêstneamde kleurslach wurdt (noch) net troch de Hinneklub erkend. Elts jier rjochtet Harm Jan him op oare kleurslaggen. Dat kin om't de Fryske hinnen in moai fitaal ras foarmje. Fokbisten geane rêstich inkelde jierren mei.

Harm Jan Brink mei in gielweiten hoanne

Port Betaald

Lezers die hun bijdrage (tien euro of meer) voor de jaargang 2021 of 2022 nog niet overgemaakt hebben, kunnen dat doen via banknummer NL 16 TRIO 0197 646 174 ten name van Werkverband Friese rassen te Burgum. Zet er wel even uw naam en adresgegevens (eventueel ook het mailadres) bij, zodat we OER kunnen blijven toezenden.

Er kunnen nog enkele displays voor de verkoop van zaad van de Friese landbouwgewassen worden geplaatst. Suggesties waar dat zou kunnen?

Retouradres: Heerenweg 26 9262 SG Sumar

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.dwvn.nl

www.roodbontfriesvee.nl

Vrienden
van het oude fruit
www.vriendenvanhetoudefruit.nl

HERBARIUM FRISICUM

www.herbariumfriscum.nl

de kruidhof
hortus van fryslân
www.dekruidhof.nl

www.nzs.nl

www.melkschappen.nl

Historische vruchtbomen

kwekerij "de Baggelhof"

www.baggelhof.nl

Wurkferbân Fryske Rassen, Werkverband Friese Rassen

www.werkverband-frieserassen.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.nvsw.nl

www.zeldzamerassen.nl
zwartbles-fokkersgroep

www.szh.nl

www.frieshollands.nl

www.landgeit.nl

www.onzestabyhoun.nl